

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД НАУКОВИХ ТЕКСТІВ

Статтю присвячено особливостям гуманітарного пізнання студентів-нефілологів, місцю й ролі філософських методів осягнення дійсності та розширення діапазону їхніх професійних компетентностей. Науковий текст і його переклад розглядаються як продукт пізнання майбутніми фахівцями об'єктивної реальності у процесі навчання.

Ключові слова: гуманітарне пізнання, герменевтичний метод, дискурс, науковий текст.

Тісний зв'язок перекладу наукових текстів з процесами гуманітарного пізнання студентів (зокрема вузькоспеціалізованих ВНЗ) висуває цілу низку завдань, вирішення яких забезпечить успішність і раціональність процесу навчання майбутніх фахівців.

Актуальність дослідження полягає в тому, що першочерговим завданням навчання в спеціалізованих ВНЗ є набуття студентами професійних компетентностей, які відбуваються не тільки під час засвоєння ними спеціальних і загально-фундаментальних предметів, а й через сферу гуманітарного пізнання, де робота з професійними текстами сприяє професійній обізнаності й піднесенню рівня культури спілкування особистості. Професійне спілкування, учасниками якого зазвичай є організації, заклади, підприємства, посадові особи, працівники, також буде здійснюватися через тексти, характер і зміст яких залежать від місця установи в ієрархії органів управління, її компетенції та змісту діяльності.

Метою статті є виявлення органічного зв'язку між сферою гуманітарного пізнання студентів-нефілологів, їхніми вміннями оперувати професійними текстами й навичками їх перекладати.

Текст як явище мовної та позамовної дійсності, виконує різноманітні функції: бере участь у комунікації, допомагає зберігати й передавати інформацію у просторі й часі, фіксує психічне життя індивідів, є продуктом конкретної історичної епохи, формою існування культури, віддзеркаленням соціокультурних традицій тощо.

Психологічні дослідження текстотворення (А.Антонов, М.Бахтін, Л.Доблаєв, Т.Дрізде, М.Жинкін, О.Леонтьєв, Т.Зимня, Т.Ушакова) містять розробку характеристик тих чи інших психічних властивостей людини на основі її текстової продукції. Лінгвістичний підхід (Л.Варзацька, І.Гальперін, Б.Головін, І.Ковалик, Л.Мацько, В.Мельничайко, М.Плющ) зорієнтований на виявлення характеристик, які належать до внутрішньотекстових, оскільки вони описують способи внутрішньої організації структури тексту. Означені характеристики стосуються передусім так званих надфразних єдностей, що включають послідовність речень, а також загальноновизнаних ознак (цілісність, зв'язність, структурна організація, завершеність) і засобів (граматичні, лексичні, інтонаційні тощо).

Цікавими є розробки Б.Головіна, котрий розглянув взаємодію та взаємозумовленість семантики мовних знаків і смислу тексту. Учений відзначав, що смисл тексту й семантика мовних знаків передбачають один одного; семантика слова – результат відмежування від смислів та узагальнення їх, а смисл тексту – результат роботи конкретної свідомості, що спирається на семантику слів, яка, своєю чергою, може бути представлена як певний інформаційний варіант, здатний до варіантних змін у смислах тексту [2, с. 14–38]. Такого ж висновку дійшов Л.Новиков, акцентуючи увагу на тому, що семантика мовних одиниць визначається загальним смислом тексту, тобто ціле панує над його складовими, відображається в них та зумовлює їх актуальне значення [7, с.123].

Безперечно, текст є засобом отримання, зберігання, перероблення й використання знань, віддзеркалення концептуалізації та категоризації світу й внутрішнього рефлексивного досвіду мовця.

Сучасне розуміння тексту в лінгвістиці ґрунтується на тлумаченні його не лише як готового продукту мовлення, а і як складного комунікативного механізму, посередника комунікації, елемента комунікативного акту в позиції між мовцями (М – Т – М), адресантом і адресатом (А – Т – А). За цих умов текст постає як середній елемент схеми комунікації і виявляє свою специфіку в кодуванні й декодуванні. Щодо мовця (адресанта) текст є кодовою величиною, оскільки мовець завжди кодує певну інформацію за допомогою мовних знаків. Для сприйняття вміщеної в ньому інформації читач повинен її декодувати. Текст витворює мовець, той, хто пише, відповідно до свого задуму, з метою найвлучнішого передавання змісту. Редагують його на етапі внутрішньої, мисленневої підготовки, а в письмовому варіанті – у процесі саморедагування відповідно до стилістичних норм мови, комунікативної доцільності в кожній окремій ситуації.

Таким чином, науковий текст як мовознавчий феномен можна кваліфікувати з огляду таких аспектів: 1) посередник і водночас кінцева реалізація (результат) комунікації; 2) структура, в яку втілюється живий дискурс після свого завершення; 3) феномен використання мови; 4) словесне ціле, структурно й концептуально організоване, виражене у письмовій, усній чи друкованій формі; 5) витвір, що співвідноситься з одним із жанрів художньої чи нехудожньої словесності.

Науковий текст і робота з ним вимагає від мовця основ професійних знань, хоча сам по собі може надавати знання такого типу, оскільки вимагає розуміння закодованого в тексті смислу, розширення лексичного запасу мовця шляхом насичення термінологічною лексику, володіння формами мислення й застосування законів логічного мислення. Знання такого типу характеризують соціально-гуманітарне пізнання особистості.

Гуманітарне пізнання належить до сфери людського – людських стосунків, людських взаємодій, людської життєдіяльності, це є сфера надзвичайно особлива в плані її вивчення й осмислення. Зазвичай цю сферу, залежно від того, на що падає наголос, називають сферою соціальних або гуманітарних явищ і процесів: коли наголос падає на суспільні явища та процеси, на все те, що пов'язане з існуванням суспільства, суспільним порядком, суспільними інститутами, нормами, установами, йдеться про соціальну сферу; а коли на перший план виходить свідомість, міркування, духовні явища та процеси – йдеться про гуманітарну реальність. При такому окресленні цих сфер не може не кидатись у вічі їх страшна навантаженість суб'єктивними прагненнями, інтересами, бажаннями, адже суспільне та духовне прямо і безпосередньо стосуються людини, унаслідок чого майже неможливе відсторонення, байдужий, неупереджений підхід. Тут спостерігаються зіткнення думок, інтересів, прагнень, панує дух змагання, а то й прямої, інколи дуже гострої боротьби. За таких обставин виникає питання про можливості гуманітарного пізнання [1, с. 113].

Першою особливістю гуманітарного пізнання є те, що прямі людські інтереси та зацікавлення суттєво визначають предмет і спрямованість пізнавальних зусиль: пізнання виділяє ті сторони явища, які вважаються значущими передусім для того, хто пізнає. А тому гуманітарне пізнання як правильне й неупереджене інтелектуальне осмислення явищ дійсності просто неможливе. Або ж у кращому випадку воно буде давати викривлену, модифіковану картину реальності. Досить багато науковців, філософів, соціологів робили й роблять відносно всіх соціально-гуманітарних процесів саме такий висновок.

Ще одна не менш важлива особливість гуманітарного пізнання полягає в тому, що воно повинно володіти особливими засобами пізнавальної діяльності: у цьому процесі не можна застосувати хімічні реактиви, прилади вимірювання, і майже неможливий експеримент.

Робота з текстом є саме тим методом розуміння знакових процесів і явищ мовної дійсності, де переклад тексту постає засобом розширення можливостей гуманітарного пізнання. У такому виді роботи завжди присутня зацікавлена позиція та неможливе відсторонене відношення до предмета дослідження та смислу закодованої у знаках інформації. Особа, що працює з текстом, безумовно, повинна брати до уваги не лише своє власне розуміння, а й максимально враховувати підходи та бачення всіх (по можливості)

учасників гуманітарного пізнання, адже якщо включення людини в ці процеси тільки й надає можливість їх сприймати та розуміти, то, умовно кажучи, “більша кількість розумінь” дасть нам і повнішу картину таких процесів. Отже, інтегральний підхід постає бажаним, а то й неминучим у такому пізнанні.

Відсутність єдино об’єктивної та відстороненої позиції перекладача наукових текстів передбачає, що нарощування знань у цій сфері можливе лише завдяки тому, що ми піддаємо інтерпретації вже наявні знання й відомості. Такого роду інтерпретації є прагненням виявити в текстах те, що ще не виявлене, залишилось прихованим. Інтерпретаційний характер гуманітарного пізнання базується на припущенні, що ми виносимо на поверхню певні внутрішні можливості у нашому людському ставленні до дійсності, що ще не виявились.

Окрім того, навряд чи можна сподіватись на успішне пізнання явищ гуманітарного характеру поза активною комунікацією між численними суб’єктами пізнавальної діяльності, адже навряд чи будь-яка окрема людина може бачити все поле пізнавальних процесів “єдино правильно”: тут треба об’єднати зусилля різних людей, а, значить, увести їх у взаємний обмін результатами пізнання. А ще гуманітарне пізнання передбачає толерантне ставлення до будь-яких позицій, точок зору, концепцій і методологічних настанов.

Усі зазначені вище особливості гуманітарного пізнання складають загалом те, що називається в сучасній філософії пізнавальним дискурсом, тобто формою розгортання міркувань, що відбуваються в режимі обміну домок, їх співставлення і пошуків взаємно прийнятних рішень.

Термін “дискурс” у системі комунікації впродовж останніх років утверджується через поняття “текст” і “мовлення” (у середині ХХ ст. дискурсом в англо-американській і французькій наукових літературах позначали мовлення, текст загалом).

Дискурс – складне комунікативне явище, яке, крім тексту, містить ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, настанови, цілі адресата), необхідні для розуміння тексту. Найглибше його вдалося охарактеризувати представнику французької школи аналізу дискурсу, славісту Патріку Серіо: еквівалент поняття “мовлення”, тобто будь-яке конкретне висловлювання; одиниця, що за розмірами більша, ніж фраза; вплив висловлення на адресата з урахуванням ситуації; бесіда як основний тип висловлення; мовлення з позиції мовця, на протигагу розповіді, яка не враховує вказаної позиції; вживання одиниць мови, їх мовленнєва актуалізація; соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювання, властивий певному виду соціуму; теоретичний конструктор, призначений для досліджень витворення тексту [4, с. 79].

Ф.Бацевич розглядає дискурс як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, писемний, науковий, художньо-белетристичний, діловий, літературний), різновид функціонального стилю, його реалізацію в різних сферах спілкування (юридичний, судовий, газетний, радіодискурс, кінодискурс, театральний, у сфері паблік рілейшнз, рекламний, святковий), також як жанр художньої літератури (прозовий, ліричний, драматичний) [4, с. 81].

Слід зазначити, що загалом навчання й вивчення соціально-гуманітарних дисциплін зокрема допомагає людині виробляти вміння підніматися до філософських узагальнень. Таке вміння можна формувати свідомо, засвоюючи філософські методи мислення. Метод сам по собі є знанням, трансформованим у певні правила дії.

Останнім часом значного поширення набув герменевтичний метод, що передбачає проникнення у смисл деяких феноменів у контексті культури.

У первісному значенні герменевтика розглядалася як напрям наукової діяльності, пов’язаний з дослідженням, поясненням, тлумаченням філологічних, а також філософських, історичних і релігійних текстів. Нині герменевтика є допоміжною дисципліною тих гуманітарних наук, які займаються писемними пам’ятками (історії літератури, історії філософії, історії релігієзнавства, мовознавства та ін.). У ХХ ст. набуває ширшого значення як метод, теорія чи філософія будь-якої інтерпретації. Найбільш яскраво принципи герменевтики виявляються в церковних проповідях: буквально тлумачення тексту, історична

відповідність, принцип єдиного значення, контекст, лексика, граматики й паралельні посилання.

Основи герменевтики як загальної інтерпретації текстів закладені Ф.Шлейєрмахером. В. Дільтей розвивав герменевтику як методологічну основу гуманітарного знання, акцентуючи увагу на психологічному аспекті розуміння; основою герменевтики, за В.Дільтеєм, є “психологія, що розуміє”, – безпосереднє осягнення цілісності душевно-духовного життя. М.Гайдеггер онтологізував герменевтику: з мистецтва тлумачення, з методу інтерпретації історичних текстів, яким вона була у Ф.Шлейєрмахера, В.Дільтея, герменевтика стає “здійсненням буття”. Підтримує цю тенденцію учень М.Гайдеггера Ганс Гадамер. Саме він став основоположником філософської герменевтики, вихідним пунктом якої є онтологічний характер герменевтичного кола. Звідси випливають тези Г.Гадамера про те, що “інтерпретація є принципово відкритою й ніколи не може бути завершеною”, “розуміння тексту є невіддільним від саморозуміння інтерпретатора” [5, с. 237]. Ці й інші положення філософської герменевтики (а в 70-80-ті рр. ХХ ст. нові положення сформулювали П. Рікбор, Е. Корет та ін.) справили великий вплив на представників літературної герменевтики (Г.-Р. Яусс, В. Ізер та ін.), яка застосувала філософію для тлумачення текстів.

Прихильники герменевтики, починаючи з М.Хайдеггера, зображують реальність життєвого світу як мовну реальність. За сучасного ставлення до мови лише як до знаряддя, мова втрачає свій історико-культурний зміст, перетворюючись у часові символи. М.Хайдеггер уважає: тільки прислухаючись до мови можна досягти істинного розуміння, у мові прихований історичний горизонт розуміння, і він визнає долю буття, бо ми не говоримо мовою, а швидше мова говорить нами, мова – це дім буття. А буття говорить передусім через поетів, слово яких завжди багатозначне. Витлумачити його – справа герменевтики. Герменевтиці сучасності притаманне прагнення до зближення з аналітичною філософією, екзистенціалізмом і теологією. Різноманітні варіанти такого зближення представлені прихильниками Поля Рікера, Карла Апеля та інших.

Окрім герменевтики, уявлення про предмет і методи дослідження дають і філософія науки, і структуралізм, і фрейдизм, котрі все частіше застосовуються в інших галузях пізнавальної діяльності, зокрема в теорії й методиці навчання.

Науковий текст традиційно є об’єктом вивчення стилістики. Особливості наукових текстів досліджували й досліджують багато вітчизняних учених (Є.Голобородько, Н.Голуб, Л.Мацько, М.Пентилюк, В.Олексенко, Г.Онуфрієнко, І.Хом’як й ін.). Різноманітність процесу перекладу приводить до великої кількості різних теоретичних моделей і вимагає відрізняти загальну теорію перекладу, теорії окремих видів перекладу та часткові теорії перекладу. Все, що характеризує комунікацію і процес перекладу загалом, незалежно від умов їх реалізації, жанрового характеру текстів, контактуючих мов і буде важливим для загальної теорії перекладу. Загальна теорія перекладу займається перекладацькими універсальїями. У цьому відношенні наука про переклад йде за лінгвістикою, в якій питання про вивчення універсальїї останнім часом стало дуже актуальним. Якщо лінгвістика відносить до універсальїї всі ті явища, які прослідковуються у всіх мовах світу, то наука про переклад вважає універсальїями явища і категорії, характерні для всіх видів перекладу.

Перекладацькі універсальїї добре відомі. Сюди відносяться інваріант перекладу, відповідники, одиниця перекладу, буквализми, способи перекладу, інформаційний запас, компоненти акту комунікації. Перекладацькі універсальїї доповнюються явищами, типовими для деяких процесів перекладу (наприклад, передачу стилю автора в художньому перекладі, прецизійні слова в усному перекладі), вони стають визначальними при виділенні теорій в науці про переклад, що породжені специфікою онтології об’єкта.

Загальна теорія перекладу базується на даних, отриманих при спостереженні об’єкта в різних його виявах. Ці вияви можуть бути випадковими, нетиповими, і тоді вони не враховуються; також вони можуть повторюватися, бути типовими, і тоді теорія вважає їх закономірними загалом або для того чи іншого виду перекладу зокрема. Довгий час

вважалося, що міжмовні перетворення можуть здійснюватися лише людиною. Науково-технічний прогрес у ХХ столітті вніс у це положення суттєве уточнення: міжмовні перетворення може здійснювати як людина, так і машина. Так з'явилася перша основа для класифікації перекладу: механізми міжмовних перетворень. На цій основі було започатковано теорію машинного перекладу.

Теорія машинного перекладу пройшла бурхливий період розвитку. За свій короткий вік вона зробила в загальну теорію перекладу не менший вклад, ніж існуючі теорії перекладу, здійснюваного людиною. Не можна, звичайно, забувати, що машинний переклад увібрав у себе всі досягнення “домашинного” перекладу. Вирішальне значення в успіхах теорії машинного перекладу мало те, що його автори змушені були моделювати діяльність перекладача й забезпечити функціонування механізмів перекладу. Саме в машинному перекладі була виявлена необхідність окремо розглядати аналіз вихідного тексту та синтез тексту перекладу. На жаль, на відміну від перекладу, здійснюваного людиною, машинний переклад практичними результатами похвалитися не може. Але, можливо, це тільки наслідок недостатніх технічних можливостей, і отримання високоякісного машинного перекладу – це питання часу.

Теорія машинного перекладу поки що існує як дещо єдине ціле. Це пов'язано із стабільністю умов процесу машинного перекладу і невисокою компетентністю машин. Інша справа людина. Їй не тільки доводиться працювати в різних умовах, їй доводиться залежно від ситуації перекладати письмово або усно, сприймати оригінал очима або на слух. Важко не помітити різницю, що існує між письмовим перекладом, не обмеженим часом, що дозволяє користуватися словниками і різноманітними довідниками, і усним перекладом, який виконується в екстремальних умовах функціонування розумових механізмів перекладача.

Майбутні фахівці нефілологи загалом не послуговуються усним перекладом, а якщо й послуговуються зрідка, то перед усним перекладом не стоїть проблема жанрового характеру тексту, проблема передачі стилістичних тонкощів оригіналу: в усному перекладі на перше місце висувається проблема функціонування навичок та вмій і допоміжних засобів перекладу (система записів, технічне обладнання).

Дещо інакше виглядає справа з письмовим перекладом. Функціонування розумових механізмів мовця відбувається у відносно спокійних умовах. У письмовому перекладі на перше місце висувається теоретичний аспект роботи майбутнього фахівця, вміння правильно оцінювати й обирати мовні засоби, зберігати стиль оригіналу. Письмовий переклад наукового матеріалу має свою специфіку (на відміну, наприклад, від художнього, де мова характеризується образними засобами, ритмікою мови, індивідуальним стилем автора, а тому передача образних засобів мови, стилістичних особливостей письменника більше залежить від літературного таланту перекладача, від його відчуття мови, ніж від вироблених у нього автоматичних навичок.

У наукових текстах міститься багато термінів, фактів, в яких можна розібратися, тільки маючи відповідну підготовку. Успіх такого перекладу визначається більшою мірою знаннями (обізнаністю) мовця, умінням оперувати термінологією, а не перекладацькими навичками. А тому письмовий переклад наукового тексту отримує свою специфіку лише в зв'язку з особливостями вихідних текстів, з особливостями використаних у них мовних засобів.

Мовні засоби визначають жанровий характер текстів, який і є основою для класифікації письмового перекладу і визначає правомірність виділення теорії художнього перекладу і теорії спеціального перекладу.

У центрі уваги теорії спеціального перекладу знаходяться терміни і кліше. Терміни групуються за термінологічними номенклатурами, які обслуговують різні галузі знань. Терміни разом з поняттями, які вони позначають, утворюють закриті системи, які слід вивчити, щоб успішно працювати у спеціальних (фахових) видах перекладу.

Незалежно від галузі знань, переклад текстів, насичених термінологією і кліше, пов'язаний з єдиним колом проблем, сукупність яких і є теорією спеціального перекладу. Так, одна і та ж теорія спеціального перекладу обслуговує діаметрально протилежні галузі знань: космос і сільське господарство, юриспруденцію і біотехніку. Спеціальний переклад акумулює різні види перекладу, серед яких на перше місце висуваються суспільно-політичний, військовий і технічний.

Таким чином, майбутнім фахівцям нефілологам для успішної роботи з науковим текстом, а саме одним із видів робіт з ним – його перекладом, необхідно мати елементарні знання про загальну теорію перекладу, яка охоплює все те, що є типовим для будь-якого виду комунікації з використанням двох мов. Також мовцям слід знати теорії перекладу, побудовані на специфіці машинного, усного, художнього та спеціального перекладу.

Саме робота з науковим текстом і герменевтичний метод (філософський підхід до тлумачення текстів) допоможуть майбутнім фахівцям нефілологам значно розширити межі гуманітарного пізнання шляхом досягнення смислової навантаженості тексту, розширення лексико-термінологічного запасу, використання форм мислення (понять, суджень, умовиводів), удосконалення логічного мислення.

Дослідження, пов'язані з проблемами гуманітарного пізнання студентів-нефілологів через роботу з науковими текстами, мають неабиякі **перспективи дослідження**, адже переклад – це лише один аспект використання потенціалу професійно спрямованого тексту, інші ж охоплюють цілу низку методів і прийомів, серед яких розширення активного словникового запасу майбутніх спеціалістів, підвищення рівня їхньої мовленнєвої грамотності, а також розвиток мовленнєво-мисленнєвих процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базалук О. Філософія освіти: Навчально-методичний посібник / О.Базалук, Н.Юхименко. – К.: Кондор, 2010.
2. Головин Б.Н. Основы культуры речи / Б.Н.Головин. – М.: Высшая школа, 1980.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: Підручник / А.М.Єрмоленко. – К.: Лібра, 1999.
4. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. / Т.А.Єщенко. – К.: Академія, 2009.
5. Літературознавчий словник-довідник / За редакцією Р.Т.Гром'яка, Ю.І.Коваліва, В. І. Теремка. – К.: Академія, 2007.
6. Мартін Гайдегер. Дорогою до мови / Переклад з нім. Володимир Кам'янець. – Львів: Літопис, 2007.
7. Новиков Л.А. Искусство слова / Л.А.Новиков. – М.: Педагогика, 1991.
8. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови: Навчальний посібник з алгоритмічними приписами. – 2-ге вид. перероб. та доп. / Г.С.Онуфрієнко. – К.: Центр учбової літератури, 2009.
9. Причепій Є.М. Філософія: Підручник / Є.М.Причепій, А.М.Черній, Л.А.Чекаль. – К.: Академвидав, 2008.
10. Рьод Вольфганг. Шлях філософії: з ХІХ по ХХ століття / Пер. з нім. М.Култаєвої, В.Кебуладзе, В.Терлецького. – К.: Дух і Літера, 2010.

Береговая Г.Д.

ОСОБЕННОСТИ ГУМАНИТАРНОГО ПОЗНАНИЯ И ПЕРЕВОД НАУЧНЫХ ТЕКСТОВ

Статья посвящена особенностям гуманитарного познания студентов-нефилологов, месту и роли философских методов постижения действительности и расширения диапазона их профессиональных компетентностей. Научный текст и его перевод рассматриваются как продукт познания будущими специалистами объективной реальности в процессе учебы.

Ключевые слова: гуманитарное познание, герменевтический метод, дискурс, научный текст.

FEATURES OF HUMANITARIAN COGNITION AND TRANSLATING OF SCIENTIFIC TEXTS

The article is devoted to the non-philology students' peculiarities of humanitarian cognition, place and role of philosophical methods of reality understanding and development of their professional competence range. Scientific text and his translation are considered by future specialists as a product of objective reality cognition in the process of studying.

Key words: humanitarian cognition, hermeneutics method, discourse, scientific text.

УДК 371.32:811.161.2:81'42

Божко О.П.

**ТЕКСТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ВМІНЬ ГОВОРІННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

У статті розкрито сутність тексту як одиниці мовлення та обґрунтовано доцільність використання дидактичного матеріалу на текстовій основі з метою формування навичок говоріння в учнів основної школи.

Ключові слова: текст, комунікативні вміння, мовленнєва діяльність, говоріння, текстоцентричний підхід.

Комунікативно-діяльнісний підхід є провідним у навчанні української мови в школі. Це зумовлює пріоритетність розвитку навичок мовленнєвої діяльності (МД) в учнів, насамперед як засобу спілкування. Визначним компонентом МД є говоріння, котре сприяє взаєморозумінню комунікантів у процесі безпосередньої взаємодії. Багате, інформаційно-виразне усне мовлення справедливо вважають “вищим пілотажем розвитку здібностей людини” [4, с. 72].

Текст є основною одиницею мови найвищого рівня та результатом когнітивно-мовленнєвої діяльності, що й зумовлює посилену увагу до його досліджень у зарубіжній і вітчизняній лінгвістиці, психолінгвістиці (Р. Клепфер, Р. Маккельдей, Ф. де Соссюр, Й. Раненфюрер, В. Хайнеманн, М. Бахтін, П. Блонський, Н. Болотнова, В. Гак, І. Гальперін, М. Жинкін, І. Зимня, Г. Колшанський, О. Леонт'єв, Л. Лосєва, О. Лурія, З. Тураєва, Л. Щерба, І. Білодід, І. Борисюк, М. Жовтобрюх, Г. Костюк, А. Мамалига, Л. Мацько та ін.) та лінгводидактиці (Н. Валгіна, Л. Варзацька, І. Гудзик, Т. Донченко, Н. Іпполітова, М. Львов, Г. Михайловська, Є. Пассов, М. Пентилюк, М. Стельмахович та ін.). Питання розвитку навичок говоріння і необхідності вдосконалення монологічного висловлювання учнів досліджували О. Біляєв, С. Караман, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, М. Пентилюк, І. Синиця, Н. Яремчук та ін.; діалогічного – В. Бадер, О. Горошкіна, Е. Палихата, Т. Симоненко, Н. Яремчук та ін. Сьогодні вчені звертаються до тексту як соціокультурного феномену. Це пов'язано з тим, що “традиційне уявлення про текст поступилося сучасній проблематиці. <...> Лінгвістика тексту набуває антропоцентричного спрямування” [7, с. 303].

Рекомендації вітчизняної лінгводидактики щодо посилення практичної спрямованості аспектичних уроків української мови, необхідності систематичної реалізації текстоцентричного підходу в навчанні мають об'єктивний характер, що визначає актуальність статті, спонукає до пошуку ефективних шляхів розв'язання проблеми формування в учнів навичок говоріння.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності текстоцентричного підходу у формуванні комунікативних навичок, зокрема навичок говоріння. Відповідно до мети формуємо такі завдання:

- проаналізувати сучасні підходи до тлумачення поняття текст;
- визначити ознаки тексту, суттєві для продукування усного висловлювання;
- окреслити основні напрями роботи з усного текстотворення;